

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ШКОЛЯРІВ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ

© Іонова О. М., 2014

<http://orcid.org/0000-0003-0445-9030>

© Гресь О. В., 2014

<http://orcid.org/0000-0001-8860-3305>

Стаття спрямована на висвітлення питань управління вальдорфською школою в контексті здоров'язбереження учнів. Підкреслено роль двох основних форм самоврядування (педагогічної колегії та батьківсько-вчительського правління) в організації внутрішньошкільного управління. Відмічено особливу значущість педагогічної колегії (об'єднання задіяних у школі педагогів) в управлінні процесами здоров'язбереження школярів. З'ясовано коло провідних завдань, що пов'язані зі здоров'язбереженням учнів та знаходяться у сфері діяльності педагогічної колегії, а саме: координація зусиль усіх учителів, які працюють із класом, що передбачає взаємопогоджену роботу класних учителів і вчителів-предметників на основі «горизонтальної» навчальної програми (опис дидактичних взаємозв'язків і узгодженості різних предметів для певних періодів розвитку дитини); обговорення питань здорового розвитку окремого учня та всього класу; підвищення професіоналізму вчителів; підтримка й збагачення фізичних і душевно-духовних сил педагога. Наголошено на необхідності залучення вальдорфського досвіду для розв'язання завдань здоров'язбереження українських школярів.

Ключові слова: здоров'язбереження, школярі, вальдорфська школа, управління, самоврядування, педагогічна колегія.

Іонова Е. Н., Гресь О.В. Управление процессами здоровьесохранения школьников вальдорфской школы.

Статья направлена на освещение вопросов управления вальдорфской школой в контексте здоровьесохранения учащихся. Подчеркнута роль двух основных форм самоуправления (педагогической коллегии и родительско-учительского правления) в организации внутришкольного управления. Отмечена особая значимость педагогической коллегии (объединения задействованных в школе педагогов) в управлении процессами здоровьесохранения школьников. Выяснен круг главных задач, которые связаны со здоровьесохранением и находятся в сфере деятельности педагогической коллегии, а именно: координация усилий всех учителей, работающих с классом, что предполагает взаимосогласованную работу классных учителей и учителей-предметников на основе «горизонтальной» учебной программы

(описание дидактических взаимосвязей и согласованности различных предметов для определенных периодов развития ребенка); обсуждение вопросов здорового развития отдельного ученика и всего класса; повышение профессионализма учителей; поддержка и обогащение физических и душевно-духовных сил педагога. Подчеркнута необходимость привлечения вальдорфского опыта для решения задач здоровьесохранения украинских школьников.

Ключевые слова: здоровьесохранение, школьники, вальдорфская школа, управление, самоуправление, педагогическая коллегия.

Ionova E. N., Gres O.V. Process management of healthsaving Waldorf School children.

An article is devoted to take up questions of Waldorf School management in the context of children healthsaving. The role of two major forms of self-government is emphasized (pedagogical college and parent-teachers' governing) to the organization of intraschool management. Noting the special significance of pedagogical college (associations involved in the school teachers) in the management processes of children healthsaving. Find out the range of the main tasks that are associated with healthsaving and are in the field of teacher education board, namely: the coordination of efforts of all teachers working with a class that involves mutually agreed working class teachers and subject teachers on the basis of "horizontal curriculum" (description of didactic relationships and coherence of different items for specific periods of development of the child); discussion of the healthy development of the individual pupil and the whole class; increase of teachers' professionalism; support and enrich of teacher's physical and psychospiritual forces. Underlined the need to bring Waldorf experience to solve tasks of healthsaving of Ukrainian schoolchildren.

Key words: healthsaving, schoolchildren, Waldorf School, management, self-government, pedagogical college.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасної школи є виховання здорового покоління, свідомого ставлення особистості до свого здоров'я та здоров'я інших людей.

Практичне розв'язання проблеми формування здоров'я учнів через освіту спонукає педагогів-науковців, діячів освіти до ґрунтовного аналізу теорії та практики шкіл, діяльність яких спрямована на збереження здоров'я учнів.

Одним із прикладів у світовій педагогіці організації навчально-виховного процесу на засадах здоров'язбереження дітей є вальдорфська школа, яка на практиці вирішує завдання забезпечення здорового духовно-душевно-фізичного розвитку дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукових джерел (В. Загвоздкін, О. Іонова, О. Лукашенко, Р. Штайнер та інші) [1-10] дозволяє дістати висновку про те, що проблема здоров'язбереження школярів у вальдорфській педагогіці вивчається.

Зокрема, доведено, що провідну роль в організації здоров'язбереження учнів має класний учитель (супроводжує школярів і викладає всі основні предмети протягом перших 6-8 років), його професійна діяльність, яка спрямована на здоровий розвиток дитини, формування згуртованого учнівського колективу. Саме завдяки авторитету класного вчителя, що виступає фундаментом реалізації «виховання як зцілення» (Р. Штайнер [9]), дитина відкриває для себе істинність, красу й добро світу; в учнів формуються гуманістичний світогляд, сумління, моральність, здорові звички тощо [2; 4].

Разом із тим поза увагою дослідників залишилися питання внутрішньошкільного управління вальдорфської школи, спрямованого на здоровий розвиток дитини.

Формулювання мети наукової праці. *Метою статті* є розкриття особливостей управління процесами здоров'язбереження школярів вальдорфської школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто відзначити, що у вальдорфських школах як принципово вільних і самокерованих головна роль у організації внутрішньошкільного управління належить не директору, а двом основним формам самоврядування: педагогічній колегії та батьківсько-вчительському правлінню, яке представляє правові інтереси школи, визначаючи й регулюючи її економічно-правовий баланс.

Проведений науковий пошук доводить, що в управлінні процесами здоров'язбереження школярів особливу значущість має насамперед педагогічна колегія, або об'єднання задіяних у школі педагогів.

Загалом учительська колегія покликана координувати та спрямовувати спільну діяльність учителів. Основною формою такою роботи є проведення щотижневих учительських конференцій.

Термін «конференція» був уведений Р. Штайнером (точною відповідністю цього поняття українській мові є слово «рада»), який був переконаний, що «вчительська колегія є духовно-душевною цілістю: кожний знає, що робить інший, що відбувається у нього на уроках, як він просувається

завдяки тому, що йому відкривається через спілкування з дітьми. Учительська конференція – це справжнє серце школи, що забезпечує викладання кров'ю, а до вчителів від неї випромінюється потік життєвої сили» [6, с. 198].

На вчительських конференціях проводяться обговорення і приймаються незалежні рішення з усіх педагогічних і адміністративних питань. Конференція може бути скликана за ініціативи батьків або учнів із приводу дій або рішень когось з учителів. Частиною самоврядування вчителів є також те, що голови конференцій визначаються демократичним шляхом і розподіл обов'язків серед учителів із часом може змінюватися. Особливо підкреслимо, те, що відповідальність учительської конференції за життя школи ґрунтується насамперед на особистісній відповідальності кожного педагога.

Проведений науковий пошук [1; 3-5; 7-10], власний педагогічний досвід дозволяють зробити висновок про те, що у сфері діяльності педагогічної колегії знаходиться розв'язання таких основних питань, пов'язаних із здоров'язбереженням учнів, як:

- *координація зусиль усіх учителів*, які працюють із класом, що передбачає взаємопогоджену роботу класних учителів і вчителів-предметників у реалізації завдань здорового розвитку школярів.

Погоджена взаємодія вчителів відбувається на основі «горизонтальної» навчальної програми, що презентує найважливіші взаємозв'язки між навчальними предметами для певних періодів розвитку школярів. Разом із тим за певним змістом навчального предмета кожний учитель має постійно бачити істинну «навчально-виховну програму», яку створює для вчителя учень. Саме на цю «програму» й має орієнтуватися педагог;

- *обговорення питань здорового розвитку окремого учня або цілого класу*, що підвищує усвідомленість і відповідальність учителя відносно розвитку дитини.

Хоча процес обговорення дитини не повинен бути формалізований, усе-таки, як свідчить вальдорфський досвід, необхідно дотримуватися певних правил проведення колегії, а саме:

- при розгляді дитини необхідна людина, яка керує бесідою. Це не обов'язково повинен бути ведучий колегії або класний учитель дитини. Важливо, щоб той, хто веде бесіду, мав здатність зберігати рівновагу між тим, щоб управляти обговоренням і тим, щоб давати можливість протікати їй вільно;

• в обговоренні не обов'язково мають брати участь лише вчителі, які знають учня: іноді саме той, хто не знає дитину, завдяки «свіжому», неупередженому погляду може поставити правильні запитання й дати цінні поради. Узагалі в бесіді по можливості має брати участь усе коло вчителів, що вимагає від класного вчителя і більш досвідчених педагогів ніби відступити на задній план і дати можливість іншим учителям повноцінно впливати на процес обговорення.

Як правило, розгляд дитини проводиться за такими етапами: створення образу дитини, знаходження причин її проблем, пошук шляхів допомоги.

У реальній освітній практиці це здійснюється за такими основними кроками:

• детальний і об'єктивний опис класним учителем дитини таких важливих рис особистості, як:

• конституція і зовнішній облік (для педагогів, які в класі не працюють, учитель може показати фотографію учня): зріст, вага, будова тіла, пропорції; манери дитини – як вона сидить, стоїть, ходить, бігає тощо (педагоги можуть навіть зімітувати її рухи, описуючи свої спостереження й риси руху, які вони сприймають); вираз обличчя і очей; інші особливості, які стосуються очей, носа, ушей, рук, ніг тощо;

• темперамент, характер;

• якості мовлення: гучність, висота, модуляція і плавність, а також будь-які порушення (заїкання або звуки, які неправильно вимовляються);

• якості мислення: пам'ять, уява, практична кмітливість, здібність навчатися;

• якості почуттів: ентузіазм або апатія, страхи, емоційний відклик, дружелюбність та інші значущі соціальні зв'язки;

• вольові якості: здібність доводити справу до кінця, ініціатива, упевненість у собі, сильні уподобання чи неприязнь до чогось або до когось;

• передумови біографії;

• перегляд продуктів навчально-пізнавальної діяльності учня (навчальні зошити, малюнки, дрібні вироби тощо);

• висловлення «по колу» думок про дитину інших педагогів, шкільного лікаря, підсумком чого є формулювання наявних у дитини перешкод, проблем у розвитку;

- визначення терапевтичних засобів розв'язання проблем дитини – насамперед це стосується оздоровчого впливу навчальних предметів.

Наш власний досвід свідчить, що таке спільне обговорення, з одного боку, є найефективнішим засобом навчання для всіх учителів колегії, дозволяє педагогам значно поглибити уявлення про людину і конкретну дитину, з іншого боку, є досить цілющим для учня, проблеми якого обговорюються. Чим більш свідомою й яскравою буде картина, образ дитини, тим сильнішим буде терапевтичний вплив на дитину. Така внутрішня участь педагогів у долі учня має бути не аналізуючи-інтелектуальною, а виходити з педагогічної інтуїції, натхнення. Тоді вчителям може відкритися саме те, що їм як вихователям необхідно зробити для забезпечення здорового розвитку дитини.

Принагідно зазначимо, що нам не раз доводилося спостерігати те, як дитина, обговорення якої здійснювалося напередодні, значним чином змінювалася вже наступного дня й такі поступові позитивні зрушення можна було побачити й у подальшому.

Аналогічним чином педагогічна колегія вальдорфської школи проводить обговорення й групи дітей або цілого класу;

- *професійне вдосконалення, постійна самоосвіта вчителів* з проблеми забезпечення здоров'язбереження дитини, підтримка й збагачення фізичних і душевно-духовних сил педагога.

Найбільш значущими завданнями вчительської колегії є спільна антропософська (вивчення праць Р. Штайнера, сучасних антропософів) і педагогічна робота, спонукання до індивідуального зростання, дослідницької діяльності та продовження освіти. Окрім цього, це обмін інформацією й досвідом: учителі діляться своїми успіхами та невдачами, проводять взаємні консультації, виробляють рекомендації, підтримують один одного.

Учителі також постійно беруть участь у семінарах, конференціях із підвищення кваліфікації, які організуються Союзом вільних вальдорфських шкіл (штаб-квартира – м. Штуттгарт, Німеччина, працює з 1933 р.).

Необхідно особливо відзначити те, що від вальдорфського вчителя, який, за словами Р. Штайнера, «має бути одружений на своїй школі», вимагається повна відданість школі, де він працює, значне напруження як фізичних, так і душевно-духовних сил. З огляду на це не менш значущим завданням

щотижневих учительських конференцій є сприяння відновленню й зміцненню здоров'я вчителів.

Одним з основних напрямів такої роботи є спонукання педагогів до виконання вправ внутрішнього характеру, які були розроблені Р. Штайнером та активно використовуються у педагогічній практиці.

Отже, найважливішим наслідком учительських конференцій є те, що «в учителях підтримується внутрішня живість, у духовному й душевному відношенні вони не старіють; адже до цього й має прагнути вчитель: у духовному й душевному відношенні завжди залишатися молодим. Але цього можна досягнути лише в разі, якщо духовно-душевна кров тече через центральний орган – учительську конференцію (як у людини кров проходить через серце)» [6, с. 198].

Висновки. Значущу роль у організації внутрішньошкільного управління має педагогічна колегія задіяних у школі вчителів. У сфері діяльності колегії знаходиться розв'язання таких основних питань, пов'язаних із здоров'язбереженням учнів, як: координація зусиль усіх учителів, які працюють із класом (передусім класного вчителя з учителями-предметниками); обговорення питань здорового розвитку окремого учня або всього класу; підвищення професіоналізму вчителів; підтримка й збагачення фізичних і душевно-духовних сил педагога.

Розв'язання завдань виховання здорового зростаючого покоління потребує творчого осмислення та впровадження теоретичних і практичних доробок вальдорфської школи, діяльність якої сприяє здоровому фізичному, душевному, духовному розвитку особистості.

Література

1. Іонова Е. Н. Вальдорфская педагогика: теоретико-методологические аспекты : [монография] / Е. Н. Ионова. – Х. : Бизнес-Информ, 1997. – 300с.
2. Іонова О. М. Особливості діяльності вчителя в умовах вальдорфської школи / О. М. Іонова // Рідна школа. – 1999. – № 4. – С. 47-49.
3. Іонова О. М. Здоров'язбережувальний аспект професійної діяльності вальдорфського вчителя / О. М. Іонова // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. – Херсон : РІПО, 2011. – Вип. 10. – С. 93-98.

4. Лукашенко О. М. Проблема збереження здоров'я молодших учнів у вальдорфській педагогіці : автореф. дис. канд. педаг. наук / О. М. Лукашенко. – Харків, 2009. – 20 с.
5. Штайнер Р. Общее учение о человеке как основа педагогики / Р. Штайнер : [пер. с нем. Д.Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1996. – 176 с.
6. Штайнер Р. Современная духовная жизнь и воспитание / Р. Штайнер: [пер. с нем. Д. Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1996. – 208 с.
7. Штайнер Р. Педагогика, основанная на познании человека / Р. Штайнер : [пер. с нем. Д. Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1996. – 129 с.
8. Штайнер Р. Антропология и педагогика / Р. Штайнер : [пер. с нем. Д. Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1997. – 128 с.
9. Штайнер Р. Духовное обновление педагогики / Р. Штайнер : [пер. с нем. Д. Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1995. – 256 с.
10. Штайнер Р. Методика обучения и предпосылки воспитания / Р. Штайнер : [пер. с нем. Д. Виноградова]. – М. : Парсифаль, 1994. – 80 с.